

PAPER DETAILS

TITLE: Etkili Bir Egitim Dili Olarak Nebevî Ögretide Bazı Kelime ve Tabirlerin Yeniden Tanımlanması

AUTHORS: Mustafa ÖZTÜRK

PAGES: 31-54

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1657772>

ETKİLİ BİR EĞİTİM DİLİ OLARAK NEBEVÎ ÖĞRETİNİN BAZI KELİME VE TABİRLERİN YENİDEN TANIMLANMASI

Öz

İnsan-Allah iletişimini sağlamak üzere gönderilen son peygamber Mustafa (s.a.v.), muhataplarına yönelik davet, tebliğ, tebyîn, talim ve tefsir gibi çok yönlü faaliyetlerde bulunmuş, bu süreçte toplumun dil ve üslûbuna da dolaysız en ince detayına kadar kullanmıştır. Makalemizde, Nebî’ye ait olan “yeniden tanımlama” diye ifade ettiğimiz eğitim ve öğretim dilinde oldukça manidar gözüken dolaylı bir dil tetkik edilmektedir. Yeni bir dil yapılırken genelde anlam değişimlerinin özelde anlam genişletimi olduğu ehline malumdur. Hz. Peygamber de içinde yaşadığı toplumun kullandığı kelime ve tabirlere zaman zaman yeni anlamlar yüklemiş, ilginç tabirlerin anlam çerçevesini bazen aynı doğrultuda genişletmiş, bazen de edilen anlamı tersine çevirerek zıt anlam yüklemiştir. Böyle bir dil kullanılmasında, müessir bir anlatımın dolayısıyla etkili ve kalıcı olması hedeflendiği aşîkârdır. Zira düşünce yapısının ve hayata bakışın şekillenmesinde, başka etkenler yanında dağarcığımızdaki kelimelerin önemi büyük olmuştur. Konusu kelimelerin niceliği ve onlara yüklenen anlamın niteliği, dilin tefekkürün derinliğine vesile olduğu gibi, duruma göre sığlaşması söz konusu olmaktadır. İşte bu noktada insanın ulaştığı eğitim seviyesi dikkati çeken bir hayattaki mücadelesi, savaşı, barışı veya rutin işlerindeki seyri, söz ve kelime ve kavramların anlam dünyasıyla çok yakından ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: Nebevî Öğreti, Dil, Üslûp, Yeniden Tanımlama, Anlam Genişlemesi

Redefining Some Words and Expressions Found in Prophetic Education as an Effective Language of Education

Abstract

The Prophet Muhammad (s.a.v.) sent to his community a language of education that was effective in conveying the message of Islam. In this process, he used a language that was both simple and profound. In this study, we aim to analyze the language of education used by the Prophet (s.a.v.) and to identify the words and expressions that have been redefined in this language. We will focus on the words and expressions that have been redefined in the language of education and we will analyze their meaning and usage. We will also discuss the importance of this language in the education of the Muslim community.

lasting education is aimed at in the use of such a language and so the words in our vocabulary, among other factors, are of great importance in shaping the mindset and view of life. The quantity of the words in the quality of the meaning attributed to them may cause either thought and contemplation or its shallowness depending on the this point, the level of education reached by a person draws attention, regard, one's struggle, fight, or making peace in life or the course of works are closely related to the world of the meanings of the words and concepts that he possesses.

Keywords: Prophetic Teaching, Language, Style, Redefining, Hadith Extension

Makalenin Geliş Tarihi: 15.11.2020; Makalenin Kabul Tarihi : 27.01.2021

Giriş

İnsanoğlu yaratılışı itibariyle eğitime, dolayısıyla gelişime muhtaç bir varlıktır. Bu varlık her ne kadar doğuştan birtakım özelliklere sahip olsa da onun kabiliyetlerine nihai olarak şekil veren, onu insan yapan şeydeki aldığı eğitim ve öğretimdir. Meseleye ideal iletişim ve öğretimin özelinde baktığımızda, Rasûlullah'ın diğer peygamberler gibi insan-Allah iletişimini sağlamak, neticede istenilen eğitim ve öğretimi yapmak üzere gönderildiği açıkça görülür. Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın söz konusu sorumluluğuna şöyle dikkat çekilmektedir: “İnsanlara bir peygamber gönderdik. O, size âyetlerimizi okuyor, sizi tezkîye ve hidâyete erdirenlerden arındırıyor, Kitâb'ı ve hikmeti talim edip, bilmediklerinizi öğretiyor. Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyup öğretilen eden (arındıran), Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdik. O, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Hâlbuki daha önce onları dalâlet içinde idiler.”³

Hz. Peygamber'in mezkûr âyetlerde geçen talim, terbiye, tezkîye, hidâyete erdirenlik faaliyetleri, tabii olarak ilâhî kontrol altındadır. Yani o,

Diğer taraftan Hz. Peygamber, muhataplarına hitap ederken psikolojik durumlarını, idrak seviyelerini ve davranışlarını da göz önünde bulundurmuş, yapılması ve yapılmaması gereken hususları belirlemiştir. Bu meyanda bazen kişiye özel cevaplar vermiş, bazı konuları işlemiştir. Etkili bir eğitim için muasır pedagogların üzerinde durduğu takrir, soru-cevap, problem çözme, telkinde bulunma, teşvik ve telkinler tatbik yanında örnek olmak ve rehberlik yapmak gibi öznel hususlara çıkmıştır. Nitekim bu hususlarda akademik muhitlerde de benzeri kaleme alınmıştır.⁷ Biz ise bu makalede Hz. Peygamber’e ait “nebevî öğretide dil ve üslûb” şeklinde ifade edebileceğimiz eğitim ve öğretimde ehemmiyet arz eden bir dil ve üslûbu tetkik edeceğiz.⁸ Söz konusu çalışmada laşılmasına zemin hazırlamak üzere evvela “Nebevî öğretide dil ve üslûba” göz atacağız. Bu arada şunu da belirtelim ki, çalışmamızın kaynağı Kütüb-i Tis’a’dan (dokuz temel hadis kitabından) seçtiğimiz hadislerden oluşmaktadır. Özellikle her başlığa konu olan hadisin kağıt üzerinde itibar sırasına göre verilmiştir. Ayrıca her bir konu açıklanırken diğer hadislerin bir veya iki kaynağı zikredilmiş, pratik olmak üzere sıklıkla bir kaynak gösterimine gidilmemiştir. Zira bu çalışmamızın amacı ve rivayet kritiği olmayıp, ilgili hadislerde göze çarpan eğitimsel verilerin verilen mesajlardır.

1. Nebevî Öğretide Genel Olarak Dil ve Üslûp

Nebevî öğretide dil ve üslûp denilince mana ile rivayet ne demek, ne fa,⁹ öncelikle kavli hadislerde görülen Hz. Peygamber’in fesâhatle ifade etmekte. “Fesâhat” kelimesi, “açık oldu ortaya çıktı” anlamına gelen “fasuhe” fiilinin mastarıdır.¹⁰ Anlamı “sözü, mâna ve m

7 Mesela bk. Ramazan Gürel, “Hz. Peygamber’in (S.A.) Eğitim-Öğretim Metotları”, *İlke ve Metotlar*, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 134; Muhammed Nebîl el-Ömerî, “Hz. Peygamber’in Sahâbeye İnanç Ettiği Metot”, *İzlediği Metot*, çev. Kılıç Aslan Mavil, *Kader Kelam Araştırmaları Dergisi*, 452-492; Hüseyin Yılmaz, “Hz. Peygamber ve Eğitim”, *Çeşitli Yönlerden*, ed. Recep Çetintaş vd. (Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları), 2018, s. 101.

bir şekilde ifade etmektir.”¹¹ “Belâgat” ise, “nihayete erdi, daki “beleğa” fiilinin mastarı olup, “fasih kelamla muktezâ-y nuşmak” demektir.¹² Buna göre fesâhat doğrudan dilin lafız belâgat, lafızla beraber özellikle konuşmadaki üslûpla ilgilidir. dilin lafız ve mana güzelliği ancak fesâhat ve belâgat birliktedir. şir.¹³ Yapılan pek çok çalışmaya atfen rahatlıkla söyleyebiliriz (s.a.v.), gerek fiziki çevre olarak gerekse metafizik anlamda ve belâgatına uygun bir şekilde kullanma hususunda özel bir kılınmıştır.¹⁴ Böyle olunca o, eğitim ve öğretim faaliyetleri yapmak istediğini, duruma göre doğrudan açık ve yalın bir dille çoğu zaman da teşbih, istiâre, mecaz, kinâye vs. yollarla da ifade etmiştir.¹⁵ Rasûlullah’ın dolaylı anlatımından biri de çektiğimiz üzere bir kısım kelime ve tabirleri “yeniden tanımlar” dendir. Onun bu özelliği aşağıda iki başlık halinde ele alınacaktır.

2. Nebevî Öğretide Özel Bir Anlatım: Yeniden Tanımlama

İnsanların iletişim kurma ve anlaşma yollarından biri olan dilin sade bir ifadeyle “Kelimeler, kavramlar ya da sözcüklerin anlaşılacak anlamak amacıyla başvurulmuş bir faaliyet”¹⁶ olarak tarif edilmesi mevcut tanımlar üzerinden yapılan yeniden tanımlamaların gerekliliğinin olması kaçınılmazdır. Söz konusu değişimler bir anlam kaybı, anlam genişlemesi ve anlam kayması şeklinde gerçekleşmektedir.¹⁷ Nitekim Hz. Peygamber, içinde yaşadığı toplumun kavram ve tabirlere zaman zaman yeni anlamlar yüklemiş, ilgili kelimelerin anlam çerçevesini bazen aynı doğrultuda genişletmiş, bazen anlamı tersine çevirerek zıt anlam yüklemiştir. Binaenaleyh yeniden tanımlamada, paralel (koşut) ve zıt (karşıt) olmak üzere genişlemesinden bahsedebiliriz. Doğrusu, dilbilimi ve anlam bilimi yapılan çalışmalarda (mahiyet itibarıyla bir benzerlik gözükmemiş) genişlemesine dair böyle bir taksimat ve birebir örtüşen bir tanımlama

11 Sadeddin Mes’ûd b. Ömer et-Teftâzânî, *Muhtasaru’l-me’ânî* (b.y.: yy., t.

miş değiliz. Bu ayırım ve ayırımın getirdiği konu başlıklarında hadislerin dil ve üslûbu üzerinden yapmış bulunmaktayız. (koşut) diye isimlendirdiğimiz anlam genişlemesini, araştırma kelime ve tabirlerdeki ilk ve ikincil anlamın ortak paydası b gelimi, muhacirin bilinen ilk tanımı, Mekke'yi (memleketi) ne'ye göç eden kimse iken ikinci anlamı günahları terk eden (koşut) olarak tarifini bulmuştur. Buna mukabil zıt (karşıt) a siyle ilgili olarak mesela zâlîme yardım etmenin ilk manası, zulmüne yardım etmek iken, ikinci manası tam karşıt bir i engel olmak demektir.

Öte yandan Hz. Peygamber tarafından böyle bir dil ve üslûbunda, örneklerde de birebir görüldüğü üzere müessir bir a sıyla etkili ve kalıcı bir eğitimin hedeflendiği anlaşılmaktadır. yapısının ve hayata bakışın şekillenmesinde, başka etkenle cığımızdaki kelimelerin önemi büyüktür. Söz konusu kel ve onlara yüklenen anlamın niteliği, düşüncenin ve tefekk vesile olduğu gibi duruma göre sığlaşmasına sebep olabilir. insanın ulaştığı eğitim seviyesiyle, sahip olduğu kelime ve dünyası birbiriyle çok yakından ilgilidir, denilebilir.

2.1. Yeniden Tanımlamada Paralel (Koşut) Anlam Ge

Bu tür tanımlamalarda bir (teşbihle) betimleme yapılı ninde mevcut anlam devam etmekle birlikte, aynı paralelde anlam daha oluşur. Söz konusu yeni anlam (üzerinde duru çarpıcı ve asıl mana olarak takdim edilir. Konuyla ilgili belli lara ve bu tanımlamalarla verilen mesajlara geçebiliriz.

2.1.1. “Pehlivan” Kelimesi

رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا تَعُدُّونَ الصُّرْعَةَ فِيكُمْ؟» قَالُوا: الَّذِي لَا يَصْرَعُهُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ»

Abdullah b. Mesûd'dan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) b

Hız. Peygamber bu hadiste toplumun (örfün), pehlivanlık
lama aynı doğrultuda yeni bir anlam yüklemiş ve yeni anla
vanlığın, rakibi değil de öfkeyi yenmek olduğunu ifade etm
çarpıcı anlatımıyla hadisimiz, iç âlemdeki rakiple mücâdele
rakiple mücadeleden daha zor olduğunu ortaya koymakta,¹⁹
taplarını kızgınlık ve öfke anında sabırlı davranmaya, ifrat v
kındırarak itidale teşvik etmektedir.

Arapçada gazab diye ifade edilen kızgınlık (öfke) duygu
genellikle intikam alma hırsıyla ortaya çıkan bir tepki hâl
insanda aşırı bir şekilde ortaya çıktığında, akıl görevini ta
rine getiremeyeceğinden insanın basîreti bağlanır ve irade
Peygamber “*Bir hâkim öfkeli iken, iki kişi arasında hüküm v*
muştur.”²² Diğer taraftan kontrolsüz öfke, kişiyi daha sonra
utanıp sıkılacağı olumsuz davranışlara sürükleyebilir. Onu
göz kararır, hırs gider yüz kızarır” denilmiştir. Bütün bu i
tarafını tasvire yöneliktir.

Bir de öfke duygusunun aşırı zayıf kaldığı veya tamamen
tarafı vardır ki bu durum, çeşitli maddî ve manevî zararlara
olan korkaklığa ve acizliğe sebep olabilir. Dolayısıyla gere
devreye girmesi, tefritten kaçınma ameliyesidir. Söz gelimi
pervasızca aşılması veya tacize uğraması gibi hallerde göst
yerinde bir tepki olduğu söylenebilir. Hız. Peygamber de şah
man intikam almamış,²³ ancak Allah Teâlâ’nın koyduğu sınır
diğinde kızı Fâtıma dahi olsa kimseyi affetmeyeceğini belirt
Kerîm de Rasûlullah’ı ve mü’minleri, “kâfirlere karşı izzetli
aralarında merhametli/alçak gönüllü” olmakla tavsif eder
şecaat ve cesaret gibi temel ahlâkî faziletleri ortaya çıkara
noktasındaki boyutlarına vurgu yapmaktadır.

Netice itibariyle Rasûlullah’ın güreşte rakibini yenen “p
sine yüklediği yeni anlam olan “öfkesini yenen kimse” tar

diğer emir ve tavsiyeler dikkate alındığında, yukarıda altın ve tefrit dengesi çerçevesinde bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

2.1.2. “Müflis” Kelimesi

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اتَذَرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟» قَالُوا: «الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا: «إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا ذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضَرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فُتِيَ مَا عَلَيْهِ أَخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ»

Ebû Hüreyre'den rivayete göre Hz. Peygamber:

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Sahâbîler:

“Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir” dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

*“Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç, zekat, hacc ve sadaka vermiş, aynı zamanda şuna sövmüş, buna iftira etmiş, şunun malını, şunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş bir hâlde gelir. Bunun üzerine iyilikler yazılır, şuna buna verilir. Şayet üzerindeki kul hakları bitmeden seva, şunu dövmüş bir hâlde gelir. Bunun üzerine iyilikler yazılır, şuna buna verilir. Şayet üzerindeki kul hakları bitmeden seva, sahiplerinin günahları kendisine yüklenir. Sonra da cehenne atılır.”*²⁶

Müflis, “fels” kökünden gelmektedir. Sözlükte fels “bakımsız, yoksul, denlerden basılan sikke, altın ve gümüş dışındaki bozuk para” anlamına manasındadır.²⁷ Dolayısıyla “malın tükenmesi, bozuk paraya muhtaç hale gelme” anlamında “iflas” kelimesi kullanılır. Bireyin malı tükenen, bozuk paraya muhtaç hale gelen, ya da parasız hale gelmesi demektir.²⁸ Özellikle ticaretle uğraşırken bütün mal varlıklarını borçlarını karşılamayacak duruma gelen şahıs, gerek İslâm gerekse toplumun bakış açısında müflis sayılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in *“Müflis kimdir, biliyor musunuz?”* sorusuna, ashâb: *“Malı, parası ve malı olmayan kimsedir”* diye cevap vermiştir. Müflis, malı tükenen, bozuk paraya muhtaç hale gelen, ya da parasız hale gelmesi demektir. Özellikle ticaretle uğraşırken bütün mal varlıklarını borçlarını karşılamayacak duruma gelen şahıs, gerek İslâm gerekse toplumun bakış açısında müflis sayılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in *“Müflis kimdir, biliyor musunuz?”* sorusuna, ashâb: *“Malı, parası ve malı olmayan kimsedir”* diye cevap vermiştir. Müflis, malı tükenen, bozuk paraya muhtaç hale gelen, ya da parasız hale gelmesi demektir. Özellikle ticaretle uğraşırken bütün mal varlıklarını borçlarını karşılamayacak duruma gelen şahıs, gerek İslâm gerekse toplumun bakış açısında müflis sayılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in *“Müflis kimdir, biliyor musunuz?”* sorusuna, ashâb: *“Malı, parası ve malı olmayan kimsedir”* diye cevap vermiştir.

Ancak ahirette/hesap günü iflasa uğramanın bir telafisi yok. Böyleleri, âhirette ümitvar oldukları ibadet sevaplarını -haksızlık takdirde- haksızlık yaptıkları kimselere kaptıracaklardır. Sevgisinde ise haksızlık ettikleri kimselerin günahlarını yüklenen Rasûlullah'ın yeniden tanımlama yaparak dikkat çektiği gibi olmayan tam bir iflas durumudur.

2.1.3. “Muhâcir” Kelimesi

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ الْمُهَاجِرُ؟ قَالَ: «هُوَ»

Abdullah b. Amr'dan rivayete göre o der ki, bir kimse Rasûlallah

“Yâ Rasûlallah muhâcir kimdir” diye sordu. Hz. Peygamber

“*Muhâcir, Allah'ın yasakladığını terk eden kimsedir*” buyurdu.

Muhâcir, sözlükte hecr (hicrân) kökünden “terkeden, ayrılmak” gelir. Kişinin herhangi bir şeyden bedenlen, lisânen veya kalben ayrışmasına da hicret denir.³¹ İstilahta ise müşriklerin baskısından Mekke’de dinî hayatlarını ifâ edemeyeceklerini anlayan müslümanların dine’ye sığınmalarına hicret, söz konusu müslümanlara muhâcir denir. Pek çok âyet-i kerîmede muhâcirlerin faziletlerinden bahsedilir.

Diğer taraftan bilinen meşhur anlamı dışında, Hz. Peygamber’in kaydettiğimiz hadisleriyle muhacir kelimesinin aynı minvalde tarifini yapmaktadır. Buna göre yeni tanımıyla muhacir, ne dâvet ettiği kötülüklerden sakınan, haramları terk eden kimseyle sınırlı bir olgu değildir. Bilakis her zaman ve mekân kadar devam edecek olan bir terk ve tekâmül sürecidir.³⁵ Yine haramların terki yanında, Allah ve Rasûlü’nün emirlerinin yerine getirmesi gerekir. Nitekim bir başka hadiste söz konusu duruma şöyle

29 Bk. Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu Sahih*

mektedir: *“Hicretin iki özelliği vardır: Birincisi, günahları te Allah ve Rasûlü’ne göçmektir. Hicret, tövbe kabul olunduğu s Tövbe de güneş batıdan doğuncaya kadar makbuldür. Güneş artık her kalp bulunduğu hal üzere mühürlenir. İnsanlar işle Bununla birlikte Allah ve Rasûlüne hicret, sağlam bir niye Meşhur niyet hadisinde bu durum açıkça şöyle ifade edilmi ret (etmekteki niyet)i Allah ve Rasûlü’nün emirlerine uymak Allah ve Rasûlü’nedir. Kimin hicreti de elde etmek istediği bi evlenmek istediği bir kadına yönelikse onun hicreti de niyet e*

Hâsılı, gerek ilk anlamıyla gerekse geniş anlamıyla hicre bir kulluğu hedeflemelidir. Diğer bir ifadeyle dar anlamda si, geniş anlamdaki hicretin gayesine mutabık olmalıdır. A mekân değişikliği, Allah katında hicret olarak değer bulama

2.1.4. “Müferridûn” Kelimesi

نَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَسِيرُ فِي طَرِيقِ مَكَّةَ فَمَرَّ عَلَى جَبَلٍ يُقَالُ لَهُ
هَذَا جُمْدَانُ سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ» قَالُوا: وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الذَّاكِرُونَ

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v) da seyahat ederken Cümdân dağına gelince yanındakilere:

“Yürüyün, bu Cümdân dağıdır, müferridûn öne geçti” buyurdu. Rine sahâbîler:

“Müferridûn ne demektir, yâ Rasûlallah?” diye sordular. R

“Allah’ı çokça zikreden erkekler ve kadınlardır” buyurdu.³⁹

“Müferridûn”, Arapçada “tek ve yalnız olmak” anlamında den gelen “müferrid”in çoğuludur.⁴⁰ Muhtelif yorumlarla hamledilse de⁴¹ kelimenin lügat manası dikkate alındığında ölüp dost ve arkadaşsız kalan ileri yaştaki kimseler için kul layısıyla sahâbe, akrânı ölüp yalnız kalan kimselere müferr

bir süreyle emanet edilmiş olduğundan izafî ve geçici bir mal. Zira dünya hayatında mal-mülk ve servetiyle övünen Kârûn gibi insanlar gelip geçmiş, zenginlikleri kendilerini fânî olmaktan dolayı Dolayısıyla Hz. Peygamber yukarıda kaydedilen hadiste, g algılandığı gibi sadece dış dünyaya yönelik mal çokluğu veya değil de, iç dünyaya yönelik duygu zenginliğine ve gönül tolamasından niden tarif etmiştir. Bu tarifle Hz. Peygamber zenginliği reddeceğinin lamını genişleterek ona gerçek hüviyet kazandırmaktadır.

Gönül zenginliği ya da gönül tokluğu, kişinin Allah'ın keremine rızka râzı olma anlayışına dayanır. Bu duyguyla insan, Allah'ın kulları olarak onun takdirinin kendisi için daha hayırlı olduğunu kabul eder ve de Allah'tan başka kimseden bir şey istememek, başkasına eziyet etmemek deki ile yetinmek ve hatta elindekileri paylaşabilmek, gönül tokluğunun özelliğidir. Bununla birlikte kazanmak ve üretmek için gayret göstermek gönül zenginliğine aykırı değildir. Yeter ki insan, gayr-i meşru ve sınırsız kazanma hırsı içinde olmasın.⁵⁴ Nitekim Hz. Peygamber *sakınan kimse için zenginlikte bir mahzur yoktur.*⁵⁵ “Sâlih (hevesli) malın, sâlih bir kimsenin elinde bulunması ne kadar güzeldir!” Mevlâna da “Suyun geminin içinde olması geminin helâkidir. Gemindeki su ise onun yüzmesine yardımcıdır...”⁵⁷ şeklindeki teşbihlerin elde olmasının gerekliliğini, kalbe girdiği takdirde helâk etme tehlikesini vurgulamaktadır. Dünyalığın elde olması, onun ideal amaçlarını mını sağlarken, kalbe girmesi, iman ve niyetin yerini alması kaygı haline gelmesine sebeptir. Yegâne kaygının mal-mülk için bir dünyada doyumsuz, gönül fakiri bir insan olmak ve sonuçta harap olmak kaçınılmazdır. Rasûlullah (s.a.v.) bu duruma şöyle diyor: *Allah'a yemin ederim ki, sizler için fakirlikten korkmuyorum. Ben öncekilerin önüne serildiği gibi dünyanın sizin önünüze serilmemesi için dünya için yarıştıkları gibi sizin de yarışa girmenizden, dünyaya karşı ettiği gibi sizi de helâk etmesinden korkuyorum.*⁵⁸

2.1.6. “Cimri” Kelimesi

Hüseyin b. Ali'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: *“Gerçek cimri, yanında zikrim geçtiği halde bana salât ü selâm etmezdir.”*⁵⁹

Cimrilik, Arapçada “şuhh” ve “buhl” kelimeleriyle ifade edilir. “şuhh” kişiyi mal-mülk edinme hırsına sevk eden ve harcamaktan alıkoyan bencil bir duygu,⁶⁰ “buhl” ise bu duygunun cimrilik yapmaktan kaçınma durumunu anlatmak için kullanılan tükenir korkusuyla malını gerektiği yere harcamayan kimse anlamına gelir.

Yukarıda kaydettiğimiz hadiste Hz. Peygamber bahîlin (c) tanımını genişleterek onu, adı anıldığında kendisine “salât ü selâm” eden kimse olarak tarif etmiştir. Bu tarifle sadece gerekli olanı harcamaktan imtina etmek değil, aynı zamanda manevi değeri yüksekten her şeyden kısmak da cimrilik sayılmaktadır. “Bu tanıma yapılan cimri kişi ‘Allah ve melekleri Peygamber’e karşı İman edenler! Siz de ona salât ve selâm edin!’⁶² emrine uymayan, borç olan bir görevi yerine getirmemiş ve böylece Rabbi’nin emriyle cimri durumuna düşmüştür. Ayrıca böyle bir kimse sadaka vermez, elde edeceği ecre karşı, kendi kendisine cimrilik yapmış olur. Akla gelen manasıyla cimri kimselerin pek çoğu, biter tükenirlerindeki imkânlardan kendi kendilerini de mahrum ederler. Maddî, tür türlü cimrilik, maddi ya da manevî, mahrumiyet olarak bir mahrum dönmektedir.

2.1.7. “Hırsızlık” Kelimesi

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَسْوَأَ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ سِرْقَةً لَا يَتَمَرَّقُهَا وَلَا يَتَمَرَّقُهَا وَلَا يَتَمَرَّقُهَا» قَالَ: «لَا يَتَمَرَّقُهَا وَلَا يَتَمَرَّقُهَا وَلَا يَتَمَرَّقُهَا»

Ebû Saîd el-Hudrî’den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir:

“Hırsızlığın en kötüsü kişinin namazından çalmasıdır” üzerine:

“Ya Rasûlallah, kişi namazından nasıl çalar?” diye sordu.

Başkasının malını gizlice alma, çalma anlamında hırsızlık, “sârka” ve “serika” kelimeleriyle ifade edilmiş, hırsız için de “sârka” meleri kullanılmıştır.⁶⁵ Âyet ve hadislerde fiiliyata dökülme ve cezası yönüyle kendisinden bahsedilen hırsızlık,⁶⁶ diğer duğu gibi İslâm toplumunda da tartışmasız kötü bir ahlâkî v mektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de, hırsızlığın mecazî bir kullanı sının konuştuğunu gizlice dinledi (kulak hırsızlığı yaptı)” mâ kas’s-sem’a” tabiri geçmektedir.⁶⁷ İlgili âyetin siyâk ve sibâkı söz konusu durum, göklerdeki bir takım gaybî haberlere m lışan şeytanların tavrı olarak anlatılmaktadır.⁶⁸ Dolayısıyla bilmemesi gereken gizli mahrem sözleri duymaya çalışmak, sayılmakta, bilinen tabirin anlamı genişlik kazanmaktadır. daki hadiste de böyle bir anlam genişlemesi bulmaktayız. ve ahlâken hırsızlıkla bir ilgisi olmamakla birlikte Hz. Pey hırsızlığından” bahisle “en kötü hırsızlık” ifadesini kullanm göre, “başkasının malını çalan kimse, dünya hayatında ma leşme imkânı bulduğunda veya kendisine had cezası uygulan azaba uğramaktan kurtulur. Ancak namaz hırsızlığı, hesap g şısına bir sorumluluk olarak çıkmaktadır. Durumun ‘en kö tasvir edilmesinin sebebi muhtemelen budur.”⁶⁹ Peki, nama gerçekleşir? Şöyle ki, başta namazın rükû ve secdeleri ol farzlarına özen göstermemek, hakkını vermemek namazda tır. Bilindiği gibi namazın olmazsa olmazları olan rükünleri v Bunlardan biri, bilerek veya bilmeyerek terk edilecek olsa, maz. Ayrıca namazın kabulünde farzlar kadar önemli olan b “ta’dîl-i erkân”dır. Namazın rükünlerini yerine getirirken sü rın hakkını vermek, ta’dîl-i erkâna riayet etmektir.⁷⁰ Kur’ân ifade ettiği bu durum, aynı zamanda namazdaki iç-dış bü gamberimiz ta’dîl-i erkânın namaz için önemini yeri geldikçe ve namazın nasıl kılınması gerektiğini bizzat tatbik ederek pek çok hadisleriyle de namaz hırsızlığından sakındırmıştır rılardan biri şöyledir: “Kisi namazını bitirir de ona ancak nam

“Rasûlullah (s.a.v.) mescide girmişti. Derken bir şahıs geldi. Sonra Rasûlullah’a yönelip selâmlaştı. Rasûlullah ona:

“Dön ve yeniden namaz kıl; çünkü sen namaz kılmış olma

O da dönüp evvelce kıldığı gibi namaz kıldı. Sonra gelip selâmlam verdi. Rasûlullah yine ona:

“Dön ve yeni baştan kıl; çünkü sen namaz kılmış olmadın!”

Allah Rasûlü üçüncüsünde de namazı tekrar kılmasını emretti.

“Seni hak üzere gönderen Allâh’a yemin ederim ki, bu kılma daha iyi nasıl kılacağımı bilmiyorum. Bana doğrusunu öğret, Rasûlallah?” dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

“Namaza durduğun vakit başlangıç tekbirini al. Kur’ân (sûre ya da âyetler) oku. Sonra rükûa git. Rükû hâlinde itmi’ne (rükûda mûtedil halde bir müddet dursun). Sonra kalk ve kıya er, sonra secdeye git ve secde hâlinde itidâle er, sonra otur ve ziyette dur. Namazının tamamında aynen böyle yapmaya devam et.”

Aynı hadisin Tirmizî’den gelen rivayetinin sonunda namazın sakınılmasına işaret eden şu ifadeler yer alır:

“Bunları yaptığın zaman, namazın tamam olur; eğer bunları yapmazsan, namazını da noksan yapmış olursun.”⁷⁵

2.2. Yeniden Tanımlamada Zıt (Karşıt) Anlam Genişleme

Bu tür tanımlamalarda muhatabın zihninde mevcut olan anlamla birlikte tamamen zıt (karşıt) bir anlam daha oluşur. Bu anlam, eski anlamı bazen tümünden reddetmekte, ancak çoğu zaman eski anlamla birlikte yeni anlamla ideal olana yönlendirmekte ve bu belli başlı tanımlamalara ve bu tanımlamalarla verilen mesajlara

2.2.1. “Rakûb” Kelimesi

Sözlükte “er-rakûb” bir şeyi görmeye, gözetlemeye odaklanılmasında “rakb” kökünden türemiş bir kelimedir. Yine bu kökten “rakîb” kelimesi de her şeyi görüp-gözetleyen manasında Arapçadır.⁷⁷ Arap dilinde özellikle çocuğu olup da yaşamayan, veya çocuklarının öldüğünü gören ve bu sebeple hiç çocuğu görmeye seye rakûb denirdi.⁷⁸ Kelimenin sözlük anlamı dikkate alındığında sanki daima çocuklarının ölümüne tanıklık eden ve onların hayatı bir hayat yaşayan kimsedir.⁷⁹

Hız. Peygamber rakûb kelimesini, çocuklarını kaybeden kimseleri metanetli kılmak bakımından “hiçbir çocuğunu kaybetmemek” anlamıyla tamamen karşıt anlamıyla tarif etmiştir.⁸⁰ Rasûlullah (s.a.v.) bu kavramı nımlamayla, dünyevi bir menfaate tanıklık eden (çocuklarının hayatına ca yaşadığını gören) kimseyi, uhrevî bir menfaatten mahrum olan kimse şeklinde değiştirmiştir. Söz konusu uhrevî menfaati kaybetmek gibi bir musibete sabretmek karşılığında alâkâ rakûb ise, bu ecirden mahrum olandır.⁸¹

Öte yandan çocuğunu kaybeden kimselerin ahirette ulaşacağı hususundaki ilgili pek çok hadis vardır. Mesela şu hadiste bir taraftan çocuğunun nasıl sabredeceği öğretilirken, diğer taraftan nail olacağı bildirilmektedir:

“Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah Teâlâ meleklerine bildirir.”

– *Kulumun çocuğunun ruhunu mu aldınız! buyurur. Melekler: Evet.*

– *Evet Yâ Rabbî! derler. Allah Teâlâ:*

– *Onun gönül meyvesini mi kopardınız? buyurur. Melekler: Evet.*

– *Evet Yâ Rabbî, derler. Allah Teâlâ:*

– *Peki kulum ne dedi? buyurur. Melekler derler ki:*

– *O sana hamd etti ve “Biz Allah için varız, ona döneceğiz” diye sana iltica etti. Bunun üzerine Allah Teâlâ söyle buyurur:*

Bu ve benzeri hadisler sebebiyle Allah Teâlâ'dan özellik almak ve bu sayede ahirette ecir beklemek gerektiği düşünülür. Nitekim yine Hz. Peygamber, ümmetine “Cenâb-ı Hak’tan önce melerini” tavsiye etmiştir.⁸³ Ne var ki imtihan gereği sabretmek olan bir musibet başa geldiğinde, hele hele insanın göz ve çocuğunun ölümü karşısında, mümine yaraşan, isyan etmemek ve ecrini Allah’tan beklemektir. Bu durumdaki insan üzerine, eğitmek, teselli etmek Nebvî öğretinin hedeflerindedir. “rakûb” kelimesine Rasûlullah’ın yüklediği yeni ve karşıt anlam su nebevî öğretilerden biridir.

2.2.2. “Fakir (Miskin)” Kelimesi

عَنْ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَ الْمِسْكِينُ بِهَذَا الطَّوَّافِ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى قَمَّاتٍ وَالتَّمْرَةِ وَالتَّمْرَتَانِ» قَالُوا فَمَا الْمِسْكِينُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الَّذِي لَا يَجِدُ فَيُتَصَدَّقَ عَلَيْهِ وَلَا يَسْأَلُ النَّاسَ شَيْئًا»

Ebû Hüreyre’den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Gerçek fakir (miskin), şöylece insanlara el açıp dolaşan bir iki lokmanın veya bir iki hurmanın geri çevirdiği kimse üzerine oradakiler:

“Öyleyse gerçek fakir (miskin) kimdir?” diye sordular. Hz.

“Asıl fakir (miskin), ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan kendisine tasaddukta bulunacak biri çıkmayan, (buna rağmen) bir şey istemeyen kimsedir” buyurdu.⁸⁴

Hadiste fakir diye tercüme ettiğimiz “miskin” kelimesi, yorumlar yapılmış olsa da,⁸⁵ bazı yorumlara göre bir kısım sıradan bir fakir değil, hemen hiçbir şeye malik olmayan ve geçimlik malı bulunmayan zelil, zayıf ve hatta dilenen kimse. Nitekim el-avuç açıp bir şeyler toplamaya çalışan kimseler, da aşırı fakir/miskin hatta dilenci olarak görülürler, neticede

fakir kimselerden şöyle bahsedilmektedir: *“Bilmeyen kimseler dolayısıyla onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanıyarak yüz­süz­lük ederek istemezler.”*⁸⁷

Diğer taraftan bir başka rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) a

“Fakirin kim olduğunu bilir misiniz?” diye sordu. Ashâb:

“Malı olmayan kimsedir” diye cevap verdi. Rasûlullah ise

“Asıl fakir, malı olduğu halde önden göndermeyendir (infak

Hiz. Peygamber bu hadisleriyle de zahiren dünya şartları olan kimseyi tam karşıt manasıyla “fakir” diye tarif etmiştir. Zira bu tür imkânları sadece geçici dünya hayatı için kullanıp, bâkî olan ebedi hayatta hazırlık yapmayan, netice itibariyle ebedi hayatta fakir olacaktır. Bu hadiste verilen benzer mesaj hemen aşağıda “Gerçek Mal” başlığıyla serdettiğimiz rivayetlerde yine karşıt tanımlama üzerinden v

2.2.3. “Gerçek Mal” Tabiri

سَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا بَقِيَ مِنْهَا؟» قَالَتْ: «مَا بَقِيَ مِنْهَا إِلَّا كَتِفُهَا»
«هَآ»

Hiz. Aişe’den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) ve ailesi bir k

di. Hiz. Peygamber Aişe’ye:

“Kestiğimiz hayvandan geriye ne kaldı” buyurdu. Hiz. Aişe

“Kürek kemiğinden başka ondan bir şey kalmadı (hepsini

bını verdi. Hiz. Peygamber:

“Demek ki kürek kemiği hariç hepsi duruyor” buyurdu.⁸⁹

Doğrusu insanın hukûken ve örfen kendisine ait olduğu ve lundurduğu ve istediği gibi tasarruf etme yetkisine sahip olduğu ve hangi bir şekilde elinden çıkardığı ve hatta tasadduk ettiği malı değildir. Rasûlullah (s.a.v.) yukarıda nakledilen rivayetle, c

“Hanginize mirasçısının malı, kendi malından daha sevimli Onlar:

“Ey Allah’ın Rasûlü! Hepimiz malımızı her şeyden fazla s Hz. Peygamber:

“Kişinin kendi malı, hayır yaparak önceden gönderdiği, n ise, harcamayıp geriye bıraktığıdır!” buyurdu.⁹¹

“Gerçekte, insan ne kadar varlıklı olursa olsun, ahiret yet bir kefenle yolcu edilmekte, yanına başka bir şey alam böyle olunca, kazandığı malı yerli yerinde harcamayan sı için mal biriktiriyor demektir. Mirasçının da hazıra kor kullanacağı (hayırda mı şerde mi kullanacağı) bilinmemekt malını seven kişi, önceden Allah için infak ederek/harcaya beraberinde sevap olarak götüren kişidir.”⁹² İşte Hz. Peygar maksadını anlatmak üzere bir kimsenin kendi malı ile mira ne demek olduğunu hafızalara nakşedecek bir şekilde tarif konunun daha geniş boyutlu düşünülmesini istemiştir. Aynı detaylı bir tasvirle şöyle bir rivayet daha vardır: *“Âdemoğ deyip duruyor. Ey âdemoğlu! Yiyip tükettiğin, giyip eskitti olarak verip sevap kazanmak için önden gönderdiğinden ba ki?”*⁹³

Diğer taraftan Kur’ân-ı Kerîm’de de benzer dil ve muht yer almaktadır: *“Ey iman edenler! Allah’a karşı saygılı olun için ne hazırladığına dikkat etsin!”*⁹⁴ *“Önceden kendiniz için y liği Allah katında bulacaksınız.”*⁹⁵ *“İnsanoğlu (o gün) yapıp g yapmayıp geride bıraktıklarını bir bir anlar.”*⁹⁶

2.2.4. “Kıtlık Senesi” Tabiri

اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَيْسَتْ السَّنَةُ بِأَنْ لَا تُمَطَّرُوا وَلَكِنَّ السَّنَةَ أَنْ تُمَطَّرُوا ضُ شَيْئًا»

ders alsınlar diye kıtlık yılları ile cezalandırdık”⁹⁸ âyetindeki “gulu” olan “*es-sinîn (seneler)*” kelimesi de aynı anlamda kuraklık ve kıtlığın sebebi olarak akla gelen ilk şey, semanın kapılması; yağmurun yağmamasıdır. Yağmurun düzenli ve zamanında yağması bereket vesilesidir. Öte yandan yağmur yağdığı halde bazı ekimci toprağın verimsiz olduğu da görülebilir. Ancak bu durum ilk Kuraklık ve kıtlık denilince genelde insanların zihnindeki kuraklık üzerine düşer. Hz. Peygamber, yukarıda kaydettiğimiz hadis-i şerif has dil ve üslûpla özellikle yağmursuzlukla gelen kıtlığın değeri hakkında hilinde olan fakat pek de dikkate alınmayan (tam karşıt anlamda) yağdığı halde toprağın mahsul vermemesiyle gelebilecek kıtlığı belirtmektedir. Kıtlık günlerinde insanların beklediği şey aynı doğrultuda kıtlık yaşarlar. Hatta şu bir gerçektir ki, “yağmur sırasında, toprağın işlevini yerine getirememesinden kaynaklanan ümitsizliğin getirdiği ümitsizlik, yağmurun yağmamasından kaynaklı ümitsizlikten daha fenadır.”¹⁰⁰ Zira uzun süren kuraklık günlerinde insanlar yine de yağışın olabileceği ümidini taşırlar. Ancak yağmur sonra kıtlık ve bereketsizlik devam ediyorsa, asıl ümitsizlik yağmurda. Diğer taraftan “mutlak manada bereket ve rızkın yağmurda Teâlâ’dan geldiği bilinmelidir. Nice yağmur ve yağışlar, ne bereket vesile olmadığı gibi bazen de mahsulün yok olmasına; bereket veremez olabilir.”¹⁰¹ Hadisimiz, kullandığı muhteva ve dil ile muhteva mesajları vermektedir.

2.2.5. “Zalime Yardım Etmek” Tabiri

قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا» فَقَالَ مُسْرُهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا أَفَرَأَيْتَ إِذَا كَانَ ظَالِمًا كَيْفَ أَنْصُرُهُ؟ قَالَ: «تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ»

Enes’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle

“Zalim de olsa mazlum da, kardeşine yardım et.”

“Onu zulümden alıkoyar, zulmüne engel olursun. Şüphesiz etmektir” buyurdu.¹⁰²

Zulüm sözlükte, “bir şeyi kendisine ait olmayan yere koymayı, hakkını vermemek” manasındadır.¹⁰³ Kur’ân-ı Kerîm’de farklı bağlamlarda kullanılmakla birlikte öncelikle adaletin zıddı ve hepten manasıyla karşımıza çıkan zulüm, dinimizde tabii olarak şiiirilmiş, zulme karışan kişi yani “zâlim” daima kınanmıştır.¹⁰⁴ Yine me uğrayana (mazluma) yardım edilmesi, mağduriyetinin giderilmesi miş, ¹⁰⁵ zalime yardımın da bir nevi zulüm olduğu anlayışı câhiliye miştir.¹⁰⁶ Buna karşın câhiliye Arapları arasında birbirlerini hak etme veya haksızlık gibi kriterler yerine, katı asabiyet düşünceci Hz. Peygamber’in yukardaki hadisi, câhiliye şiirinde “İster zâlim, ister mazlum, kardeşine yardım et”¹⁰⁷ şeklinde akla ilk gelen (yordam) la mevcuttu. Yine “Kardeşim bir topluluğa karşı haksızlık yordam yardım etmeyeceksem, haksızlığa uğrayınca da yardım etmem” câhiliye şiirinin ilgili söylemlerindendi. Rasûlullah (s.a.v.) bu gıyı, getirdiği dinin genel ilkeleriyle tersine çevirdiği gibi örnekte kaydettiğimiz hadisiyle, cahiliye söylemi ve eylemi olan “zalim” anlayışını, aynı dili kullanarak fakat tam karşıt manasıyla yeni miştir. Yani cahiliye anlayışında zalime yardım, “zulme yardım” Rasûlullah’ın dilinde “zulme engel olma” anlamı taşıymaktadır ve haksızlığı sebebiyle, kişinin düşeceği harama ve işleyeceği olmak, onun dünya ve ahirette karşılaşacağı cezadan kurtulmak. Doğrusu zalime en iyi yardım bu olsa gerektir.¹⁰⁹

Sonuç

Dinimiz, âlemlere rahmet olarak gönderilen kutlu Peygamber ve ahiret saadetini temin etmeyi hedeflemiştir. Hz. Peygamber çeklikten hareketle muhataplarıyla daima iletişim halinde mesajını onlara iletmeye çalışırken davet, tebliğ, tebyîn, taahhüd çok yönlü faaliyetlerde bulunmuştur. Söz konusu faaliyetler,

bir strateji, yöntem ve teknikler çerçevesinde ilkeli olarak ze bir sürece sahiptir. Bu süreci tüm boyutlarıyla etkileyen en önemli vasıtalarından biri dildir. Sağlıklı bir dinî iletişim ve belâgatına uygun bir şekilde kullanılması oldukça ehemmiyetlidir. Zira dil, ifade ediliş biçimine bağlı olarak -mesela kısa bir cümle, kelime, siyâk-sibâkına göre maksat ve yorum itibariyle- mükâmil taşıyabilmektedir.

Kendisine cevâmiu'l-kelim (az sözle çok mana ifade etmiş bir elçi olarak Hz. Peygamber, eğitim ve öğretim faaliyetleri Arapçaya ait bütün incelikleri kullanmıştır. Öyle ki o, söylemlerine ruma göre doğrudan açık ve yalın bir dille ifade ettiği gibi teşbih, istiare, mecaz, kinaye gibi yollarla dolaylı bir şekilde Rasûlullah'ın dolaylı anlatımından biri de bir kısım kelime niden tanımlama" şeklindedir. Yeniden tanımlama yapılrken değışmelerinin, özelde anlam genişlemelerinin olduğu ehil Makalemizde de konu, "Paralel (Koşut) Anlam Genişlemesi" ve "Anlam Genişlemesi" olarak iki alt başlık altında, Hz. Peygamber yapmış olduğu tasvir ve tanımlamalarla zihinlere ve gönüllere nasıl dokunduğı örneklerle serdedilmiştir. Etkili bir dil olduğu anlaşılan böyle bir dil ve üsluptan günümüzde de yararlanılabılır. Muhtevası gereğı temel kaynaklardan seçtiğimiz örneklerle sınırlandırılmış olan bu çalışmanın, konuyla ilgili daha derin dayalı daha zengin muhtevaya sahip araştırmaların yapılmasını umuyoruz.

Kaynakça

- Abdûlbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu‘cemü’l-müfehres li-elfâzi’l-Kur‘ân*. 10 Cilt. Dârü’l-Kütübi’l-Mısriyye, 1364/1945.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel e. *İbnü’l-Kâzım*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Aksan, Doğan. *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. 3 Cilt. Ankara: Dilbilim Kurumu, 2. Basım, 2003.
- Ali el-Kârî, Ebü’l-Hasen Nureddin Ali b. Sultan Muhammed. *Mirkatü’l-Miškâti’l-Mesâbîh*. 9 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Fikr, 1422/2002.
- Artuk, İbrahim. “Fels”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10 Cilt. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Âsım Efendi. *Kâmûs Tercümesi*. 3 Cilt. İstanbul: Matbaatü’l-Osmaniye, 1313/1896.
- Atan, Hikmet. *Manâ ile Hadis Rivâyeti*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999.
- Bolay, Süleyman Hayri. *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ankara Basım, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîhu’l-Buhârî*. 8 Cilt. İstanbul: Yayınları, 1413/1992.
- Can, Şefik. *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*. 6 Cilt. İstanbul: İstanbul Basım, 2003.
- Cevizci, Ahmet. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma, 4. Basım, 2009.
- Çakan, İsmail L. *Hadislerle Gerçekler*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1413/1992.
- Çuhadar, Mustafa. “Fesahat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10 Cilt. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman. *Sünenü’l-Dârimî*. 5 Cilt. İstanbul: Yayınları, 1413/1992.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş‘as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. 5 Cilt. İstanbul: Yayınları, 1413/1992.
- Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm el-Herevî. *Ğarîbu’l-hadîs*. thk. Muhammed Han. 4 Cilt. Haydarâbâd: Matbaatü Dâireti’l-Maarifi’l-Osmaniye, 1313/1896.
- Erkal, Mehmet. “Zenginlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10 Cilt. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya‘kûb. *el-Kâmûs*. 10 Cilt. Müessesetü’r-Risâle, 1426/2005.
- Görmez, Mehmet. *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanması*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2009.
- Gürel, Ramazan. “Hz. Peygamber’in (S.A.) Eğitim-Öğretim Modelleri”. *İslâmî Eğitim ve Öğretim*. 1. Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 2009.

- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemaleddin Abdurrahman. *Minhâcü'l-kâsîr fî tefsîri'l-kur'ân*. thk. Kâmil Muhammed el-Harrât. 3 Cilt. Dimaşk: Dâru't-tâlibîn, 1412/1991.
- İbnü'l-Enbârî, Ebû Bekr b. Muhammed. *ez-Zâhir fî me'âni kelimâtü'l-kur'ân*. thk. Sâlih ed-Dâmin. 2 Cilt. Beyrut: Müessestü'r-Risâle, 1412/1991.
- İbnü'l-Esîr, Ebü's-Se'âdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Muhammed. *İbnü'l-hadîs ve'l-eser*. thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmûd Mulâk. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1399/1979.
- İbnü'l-Esîr, Ebü's-Se'âdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Muhammed. *İbnü'l-hadîs ve'l-eser*. thk. Ahmed b. Süleyman - Ebû Temîm Yâsir b. Muhammed. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü'r-Rüşd, 2005/1426.
- Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl el-Kâdî İyâz b. Mûsa el-Yahsubî. *Şerhu Sahîhi'l-Müslim*. thk. Yahyâ İsmail. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, 1419/1998.
- Kahraman, Abdullah. "Ta'dîl-i Erkân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/366. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Kallek, Cengiz. "Miskin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Kandemir, M. Yaşar vd. *Riyâzü's-sâlihîn: Peygamberimizden Hayatı ve Ahlakı*. Erkam Yayınları, 1425/2004.
- Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed. *İrşâdü'l-kâfî fî tefsîri'l-Buhârî*. 10 Cilt. Mısır: el-Matbaatü'l-Emîriyye, 7. Basım, 1413/1992.
- Kirmânî, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed b. Yûsuf. *el-Kevâkib fî tefsîri'l-Sahîhi'l-Buhârî*. 25 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türasi'l-Arabî, 1413/1992.
- Kıran, Zeynel- Eziler Kıran, Ayşe. *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin, 4. Basım, 2008.
- Kuzudişli, Bekir. "Cahiliyye'den İslâm'a Çevre Konusu -Resulullah'ın Çevre Yaşattığı Zihnî Dönüşüm-". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm ve Din Sempozyumu*. ed. Fahri Kayadibi. 343-350. İstanbul: İlahiyat Fakültesi, 2008.
- Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes. *el-Muvatta'*. 2 Cilt. İstanbul: Dâru'l-Fârâk, 1413/1992.
- Meydânî, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Muhammed el-Meydânî. *Mecmau'ü'l-kütüb*. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhîm. 3 Cilt. b.y.: İsmâ el-Bâbî el-Halebî. 1413/1992.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *Sahîhu'l-Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb. *Sünenü'n-Nesâî*. 8 Cilt. İstanbul: Dâru'l-Fârâk, 1413/1992.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *Şerhu Sahîhi'l-Müslim*. İstanbul: Dâru'l-Fârâk, 1413/1992.

- Şeybî, Ebü'l-Mehâsin Muhammed b. Ali. *Timsâlü'l-emsâl*. thk. Es
Beyrut: Dârü'l-Mesîre, 1402 /1982.
- Tartı, Nevzat. *Tarihsellik Düşüncesi ve Hadislerin Anlaşılması*. Anka
- Teftâzânî, Mes'ûd b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'ânî*. b.y.: y.y., ts.
- Tîbî, Şerafüddîn el-Hüseyn b. Muhammed b. Abdillâh. *Şerh
kâti'l-Mesâbîh: el-Kâşif an hakîki's-sünen*. thk. Abdülhamîd
Mekke: Mektebetü Nizâr Mustafa el-Bâz, 1417/1997.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. 5 Cilt. İstanb
1413/1992.
- Üçok, Necip. *Genel Dilbilim (Lengüistik)*. Ankara: Sakarya Basımev
- Yılmaz, Hüseyin. "Hz. Peygamber ve Eğitim". *Çeşitli Yönleriyle Hz. M*
cep Çetintaş vd. 13-32. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversite
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer el-Hârizmî. *el-Fâik fî ş
ser*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî – Muhammed Ebü'l-Fazl İ
hire: İsa el-Bâbî el-Halebî, 2. Basım, 1971.